

Міністерство освіти і науки України
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

**НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ 5-9 (10) КЛАСІВ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ ГЛУХИХ**

ПРИРОДОЗНАВСТВО

5 клас

Укладач: Таранченко О.М., д.п.н., старший науковий співробітник
лабораторії сурдопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки
НАПН України

Київ – 2014

Пояснювальна записка

Програму навчального предмета «Природознавство» 5 класу шкіл для глухих дітей укладено з відповідними адаптаціями на основі програми для загальноосвітніх навчальних закладів¹ та згідно з вимогами Державного стандарту початкової загальної освіти. Предмет «Природознавство» в 5 класі продовжує природознавства чий курс початкової школи. Передбачається, що здобуття нових знань, а також узагальнення, розширення і поглиблення природничих знань, умінь і навичок, набутих у початковій школі, забезпечать достатню основу для вивчення біології, хімії, географії, фізики як самостійних предметів у 6-9 класах.

Основна мета навчального предмета «Природознавство» в 5 класі – формування природознавчої компетентності учнів через засвоєння системи інтегрованих знань про природу і людину, основ екологічних знань, удосконалення способів навчально-пізнавальної діяльності, розвиток ціннісних орієнтацій у ставленні до природи.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких основних завдань: формування ключових і предметних компетентностей; формування цілісної природничо-наукової картини світу, що охоплює систему знань, уявлень про закономірності у природі та місце людини в ній; засвоєння і поглиблення знань про різноманіття об'єктів і явищ природи, зв'язок між явищами живої і неживої природи, зміни природного середовища під впливом людини; оволодіння й удосконалення уміннями проводити спостереження, досліди, вимірювання; виховання позитивного емоційно-ціннісного ставлення до природи, прагнення діяти в навколишньому середовищі відповідно до екологічних норм поведінки; застосування знань про природу в повсякденному житті для збереження навколишнього середовища та соціально-відповідальної поведінки в ній, адаптації до умов проживання на певній території.

Учитель може самостійно визначати кількість годин, відведених на вивчення тієї чи іншої теми, порядок вивчення тем, послідовність вивчення питань у межах теми, пропонувати власну тематику природознавчих досліджень.

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти у програмі предмета «Природознавство» визначено такі змістові лінії: «Методи пізнання природи. Природознавство – комплекс наук про природу»; «Об'єкти і явища природи. Природні й штучні системи»; «Земля – планета Сонячної системи. Умови життя на Землі»; «Людина і природа. Природне середовище і життя людини. Охорона і збереження природи».

Навчально-пізнавальний процес необхідно спрямовувати на формування в учнів загальнонавчальних умінь і навичок та ключових компетенцій. У цьому пріоритетами є: діяльнісний підхід, використання для пізнання навколишнього світу різних методів і прийомів, робота з різними джерелами інформації для розв'язування проблемних завдань. Для засвоєння навчального змісту предмета «Природознавство»

---

¹ Розробники програми «Природознавство» для загальноосвітніх навчальних закладів: Гільберг Т. Г., Крячко І. П., Сак Т. В., Бескова Н. В., Фіцайло С. С.

особливе значення мають такі методи і прийоми навчальної діяльності школярів, як спостереження, проведення нескладних дослідів, вимірювань, практичні роботи тощо. З навчальною метою доцільно використовувати місцевий природознавчий та краєзнавчий матеріал, проводити екскурсії у природу, населеним пунктом, до краєзнавчого або природничого музею, планетарію.

Розвитково-корекційні завдання курсу полягають у формуванні розумових здібностей глухих учнів, мовленнєвих умінь і навичок (ЖМ, словесної мови), їх емоційної сфери, саморегуляції та самовираження відповідно до індивідуальних можливостей кожної дитини. У загальноосвітніх закладах для дітей з порушеннями слуху жестова і словесна мови використовуються як рівноправні засоби навчання та спілкування і застосовуються тією мірою, що є необхідною для ефективного здійснення навчально-виховного процесу. У школах для глухих дітей навчання здійснюється з певним домінуванням жестової мови, але при цьому не слід ігнорувати навчання словесної мови. В основу програми покладено максимальне використання учнями слухо-зорового сприймання мовлення поряд з розвитком у них вимови наближеної до правильної, що сприятиме їхній успішній соціалізації. Забезпечення єдності жестової та словесної мов, з урахуванням психофізичного стану та індивідуальних можливостей глухих учнів, створює умови, необхідні для засвоєння відповідних знань, умінь і навичок.

ПРИРОДОЗНАВСТВО

5 клас

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів	Корекційно-розвивальна лінія
<p>ВСТУП Науки, що вивчають природу. Методи вивчення природи. Обладнання для вивчення природи. Практичні заняття Ознайомлення з довідковими виданнями з природничих наук різних типів: атласи географічних карт, атласи-визначники рослин і тварин, науково-популярна література природознавчого змісту, хрестоматії з природознавства, Інтернет-ресурси тощо.</p>	<p>Учень: <i>називає (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою навідних запитань вчителя):</i> природничі науки (біологію, фізику, хімію, географію, астрономію, екологію); методи вивчення природи (спостереження, експеримент, вимірювання); обладнання для вивчення природи (лабораторне обладнання, збільшувальні та вимірювальні прилади); імена вчених-натуралістів (2-3);</p>	<p>Уточнення природничих уявлень в процесі навчальної діяльності; збагачення словника поняттями, набутими при вивченні природознавства; розширення досвіду сприйняття фактів з об'єктивної дійсності. Розвиток сприймання і розуміння записів і розповіді (пояснення) вчителя; навичок запам'ятовування і відтворення вивченого. Збагачення словникового запасу відповідно</p>

<p>Ознайомлення з простим обладнанням для природничо-наукових спостережень та дослідів.</p> <p>Дослідницький практикум</p> <p>Складання переліку побутових вимірювальних приладів (1-2) та здійснення вимірювання за допомогою одного з них.</p>	<p><i>називає (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою навідних запитань вчителя):</i> лабораторного обладнання, вимірювальних і збільшувальних приладів;</p> <p><i>розповідає (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою навідних запитань вчителя) про</i> призначення простого обладнання (лупи, термометра, лінійки,) для природничо-наукових спостережень та дослідів;</p> <p><i>пояснює (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою навідних запитань вчителя) прикладне значення</i> досягнень у галузі природничих наук;</p> <p><i>дотримується</i> правил безпечного використання лабораторного обладнання.</p>	<p>до змісту теми. Формування самостійності під час виконання практичних робіт.</p> <p>Розвиток слухового сприймання за допомогою звукопідсилюючих апаратів індивідуального користування на протязі уроку.</p> <p>Формування навичок використовувати додаткові джерела інформації</p>
<p>Демонстрації вимірювальних і збільшувальних приладів, лабораторного обладнання</p> <p>Організація спостережень за тілами живої та неживої природи</p>		
<p>РОЗДІЛ І. ТІЛА, РЕЧОВИНИ ТА ЯВИЩА НАВКОЛО НАС</p>		
<p>Тіла навколо нас. Характеристики тіла, їх вимірювання.</p> <p>Речовини. Фізичні властивості речовин.</p> <p>Властивості твердих тіл, рідин і газів.</p> <p>Атоми і хімічні елементи.</p> <p>Молекули. Рух молекул. Дифузія.</p> <p>Різноманітність речовин. Поняття про прості та складні речовини, неорганічні та органічні речовини.</p> <p>Чисті речовини і суміші. Способи розділення сумішей.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>називає (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою навідних запитань вчителя):</i> характеристики тіла (форма, розміри, маса, об'єм); прилади та інструменти для вимірювання розмірів та маси тіл; фізичні властивості речовин (колір, блиск, запах, агрегатний стан); властивості газів (не зберігають форми, займають весь представлений їм простір); властивості рідин (не зберігають форми, зберігають об'єм, текучі); властивості твердих тіл (зберігають форму та</p>	<p>Розвиток вміння аналізувати взаємозалежності між явищами.</p> <p>Формування вміння порівнювати, тіла і речовини, класифікувати за властивостями, розкривати причинно-наслідкові зв'язки певних явищ.</p> <p>Формування самостійності під час виконання практичних робіт.</p> <p>Поповнення словникового запасу відповідно до теми.</p>

<p>Практичні роботи Вимірювання маси та розмірів різних тіл. Розділення сумішей фільтруванням.</p>	<p>об'єм); найпоширеніші в природі хімічні елементи (2-3); способи розділення сумішей (відстоювання, фільтрування, випаровування); <i>наводить приклади (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою навідних запитань вчителя):</i> тіл і речовин, що оточують людину; чистих речовин і сумішей (2-3); неорганічних та органічних речовин (2-3); <i>уміє:</i> користуватися приладами для вимірювання маси і розмірів тіла; розділяти суміш фільтруванням; <i>дотримується правил:</i> безпечного використання хімічного посуду.</p>	<p>Розвиток слухового сприймання за допомогою звукопідсилюючої апаратури індивідуального користування; автоматизація читання з губ. Закріплення вміння зчитувати з губ мовлення вчителя та учнів класу. Розвиток вміння будувати логічні запитання з теми.</p>
<p>Демонстрації: зразків природних і рукотворних тіл; чистих речовин, сумішей; моделей молекул; способів розділення сумішей; фізичних і хімічних явищ. Організація спостережень за явищами природи.</p>		
<p>РОЗДІЛ II. ВСЕСВІТ</p>		
<p>Сонячна система. Сонце – центральне тіло Сонячної системи, найближча до нас зоря. Планети. Планети земної групи. Планети-гіганти. Супутники планет. Зоряне небо. Сузір'я зоряного неба. Велика і Мала Ведмедиці. Полярна зоря. Горизонт. Сторони горизонту . Компас. Зоряні системи – галактики. Галактика.</p>	<p>Учень: <i>називає (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою навідних запитань вчителя):</i> тіла, що входять до складу Сонячної системи; планети Сонячної системи; дослідників космосу (Ю. Гагарін, Л. Каденюк); <i>розпізнає</i> планети на фотографіях і плакатах, Землю за фотографіями; <i>порівнює (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою навідних запитань вчителя):</i> планети Сонячної системи за розмірами;</p>	<p>Формування навичок володіння зорово-просторовим сприйняттям при роботі з картографічним матеріалом. Формування пізнавальної активності у вивченні природи; усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків природних явищ. Формування елементарних уявлень про абстрактні поняття. Збагачення словникового запасу на матеріалі теми.</p>

<p>Всесвіт. Уявлення давніх людей про Всесвіт. Сучасні уявлення про Всесвіт. Вивчення Всесвіту людиною.</p> <p>Практичні заняття Орієнтування на місцевості з допомогою компаса.</p>	<p><i>показує на карті зоряного неба: Полярну зорю, сузір'я Великої та Малої Ведмедиці; використовує: вивчену природничо-наукову лексику (співвідносить відповідні поняття ЖМ, дактилем, словесно);</i> <i>знає про: потреби пізнання Всесвіту, астрономічних та космічних досліджень; уявлення стародавніх людей про Землю і Всесвіт; визначає сторони горизонту за допомогою компаса.</i></p>	
<p>Демонстрації: карти зоряного неба; моделі Сонячної системи; фотографій галактик, планет, Місяця; приладів для вивчення Всесвіту</p> <p>Організація спостережень за змінами вигляду зоряного неба впродовж календарного року; сузір'ями Малої та Великої Ведмедиці.</p>		
<p>РОЗДІЛ ІІІ. ЗЕМЛЯ – ПЛАНЕТА СОНЯЧНОЇ СИСТЕМИ</p>		
<p>Тема 1. Земля як планета Форма і розміри Землі. Глобус – модель Землі. Внутрішня будова Землі. Рухи Землі. Пори року. Місяць – супутник Землі. Способи зображення Землі. Масштаб. Ґрунт, його значення. Утворення ґрунту. Властивості ґрунту. Догляд за ґрунтом. Повітря – суміш газів. Значення повітря. Властивості повітря. Вода на Землі. Властивості води. Три стани води. Кругообіг води.</p>	<p>Учень: <i>називає (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою навідних запитань вчителя):</i> форму і розміри Землі; рухи Землі; фази Місяця; причини змін пір року; способи зображення Землі; материки та частини світу; склад ґрунту, повітря, води; <i>пояснює (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою навідних запитань вчителя):</i> зміну дня і ночі; зміну пір року; зміни фаз Місяця; <i>має уявлення про:</i> внутрішню будову Землі; результати власних спостережень і дослідів; утворення ґрунту; кругообіг води у</p>	<p>Розвиток прагнення пізнавати природу Землі. Розвиток навичок розкривати причинно-наслідкові зв'язки в природі обумовлені змінами дня і ночі; змінами пір року. Розвиток мовлення та слухового сприймання: сприймання на слух за допомогою звукопідсилюючої апаратури знайомих слів, словосполучень, невеликих фраз. Розширення словникового запасу за темою. Формування вміння за допомогою вчителя та самостійно стежити за власною вимовою.</p>

<p>Вода – розчинник. Розчинні й нерозчинні речовини. Розчини в природі. Вода – розчинник.</p> <p>Значення води у природі. Використання води людиною.</p> <p>Практичні заняття: Знаходження на карті та глобусі екватора, полюсів, півкуля. Знаходження на карті та глобусі материків і частин світу; географічних об’єктів.</p> <p>Дослідницький практикум Вивчення розчинності речовин: глини, олії, лимонної кислоти; розчинення цукру (солі) у воді.</p>	<p>природі; значення води, повітря, ґрунту; значення сонячного світла і тепла для живої природи; <i>розрізняє:</i> на глобусі Північну і Південну півкулі, екватор, полюси; <i>показує на глобусі та географічній карті:</i> материки і частини світу; найбільші географічні об’єкти (гори, річки, рівнини, моря, океани); екватор, півкулі, полюси; <i>використовує:</i> вивчену природничо-наукову лексику в самостійних усних повідомленнях (словесно, ЖМ, дактилем);</p>	<p>Розвиток вміння зчитувати з губ мовлення вчителя та учнів класу; логічних запитань за темою.</p>
<p>Демонстрації: обертання Землі навколо осі; обертання Землі навколо Сонця за допомогою телурія; залежність освітлення від кута падіння сонячних променів; дослідів, які ілюструють зміну освітлення півкуль Землі впродовж року; фотографії Землі з орбітальних станцій і космічних апаратів, Місяця у різні фази, місячного і сонячного затемнення; дослідів, що демонструють властивості ґрунту, властивості та рух повітря, розчинність речовин.</p> <p>Організація спостережень: за повертанням листя і квітів рослин до Сонця; нагріванням тіл променями Сонця.</p>		
<p>Тема 2. Планета Земля як середовище життя організмів Організм і його властивості. Різноманітність організмів: Рослини, Тварини, Гриби, Бактерії. Середовище життя. Чинники середовища. Вплив на організми чинників неживої природи.</p>	<p>Учень: <i>називає (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою навідних запитань вчителя):</i> властивості організмів; чинники середовища (світло, температура, вода); основні середовища життя;</p>	<p>Розвиток аналізуючого спостереження за об’єктами живої і неживої природи; пізнавальної активності у вивченні природи; усвідомлення причинно-наслідкових зв’язків природних явищ.</p>

<p>Пристосування організмів до періодичних змін умов середовища. Різноманітність середовищ життя. Наземно-повітряне середовище, пристосування живих організмів до життя у ньому. Водне середовище життя. Пристосування організмів до життя у воді. Грунтове середовище життя. Пристосування організмів до життя у ґрунті. Вплив на організми чинників живої природи. Взаємозв'язки між організмами. Угруповання організмів. Екосистеми. Рослинний і тваринний світ своєї місцевості.</p> <p>Дослідницький практикум Дослідження впливу температури, світла і вологості на проростання насіння. Екскурсія (відповідно до місцевих умов) до зоопарку, живого куточку, краєзнавчого музею, на ферму тощо.</p>	<p><i>наводить приклади (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою навідних запитань вчителя):</i> пристосування організмів до періодичних змін умов середовища (листопад, зимова сплячка, зміна забарвлення хутра, перельоти птахів); пристосування організмів до різних умов середовищ життя, природних і штучних екосистем; <i>розповідає про (ЖМ, дактилем, словесно) (за допомогою запитань вчителя):</i> пристосування організмів до різних умов середовища життя; вплив на організм чинників живої природи своєї місцевості; <i>розпізнає</i> найпоширеніші рослини і тварини своєї місцевості; отруйні рослини, гриби, тварини своєї місцевості;</p>	<p>Формування вміння правильної будови речень в невеликих описах. Формування вміння досліджувати об'єкти природи за допомогою різних відчуттів. Формування вміння побудови діалогу з вчителем та учнями; розширення словникового запасу та правильної вимови нових слів. Поповнення словникового запасу відповідно до теми.</p>
<p>Демонстрації: клітинної будови організмів; колекцій зображень (у тому числі електронних) рослин, грибів, тварин, бактерій. Організація спостережень за основними властивостями живих організмів.</p>		

<p>Тема 3. Людина на планеті Земля Людина – частина природи. Зв’язок людини з природою. Зміни в природі, що виникають унаслідок дії природних чинників і діяльності людини. Екологічні проблеми та їх розв’язування (збереження біологічного різноманіття, боротьба зі знищенням лісів і опустелюванням, захист планети від забруднення різних видів). Охорона природи. Червона книга України. Заповідники, заказники, національні парки та їх значення для збереження природи Землі. Практичні роботи Складання Червоної книги своєї місцевості.</p>	<p>Учень: <i>називає (ЖМ, дактилем, по можливості словесно) (за допомогою навідних запитань вчителя):</i> джерела забруднення навколишнього середовища; наслідки забруднення навколишнього середовища; природоохоронні об’єкти й території свого регіону; <i>наводить приклади (ЖМ, дактилем, словесно) (за допомогою запитань вчителя):</i> впливу людини на природу і природи на людину; рослин і тварин своєї місцевості, що їх занесено до Червоної книги України; <i>виявляє</i> бережливе ставлення до природи; <i>дотримується</i> екологічних норм поведінки у природі.</p>	<p>Формування навичок розкривати причинно-наслідкових зв’язків у природі (причини і наслідки забруднення навколишнього середовища) тощо. Збагачення словникового запасу на матеріалі тем, що вивчаються. Формування умінь і навичок сприймати звернене мовлення. Розвиток пам’яті на предметно-образному і словесному матеріалі, що вивчається. Конкретизація уявлень про природні об’єкти. Формування практичної діяльності з охорони природи. Виховання свідомого бажання берегти природу України.</p>
<p>Демонстрації: зображень рідкісних рослин та тварин своєї місцевості, що їх занесено до Червоної книги України; відеоматеріалів про екологічні проблеми та шляхи їх розв’язування, охорону природи, природоохоронні території України. Організація спостережень: за природоохоронною діяльністю людей у своїй місцевості.</p>		